

**SOLIQ SIYOSATIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI KIRIB KELISH
AHAMIYATI***Qahramonova Xusnora**Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti*

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada respublikamizda bozor iqtisodiy islohotlarining hozirgi bosqichida soliq organlarida raqamli texnologiyalarning rolini oshirish masalalari muhokama qilingan. Shu bilan birga, soliq majburiyatlari hajmini hisoblash uchun ma'lumotlarning shakllantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish ahamiyati ta'hlil qilindi. Innovatsion raqamli texnologiyalarni doimiy ravishda korxonada ishlab chiqish jarayoniga joriy etish orqali amalga oshiriladigan rivojlanishning yangi bosqichida, soliq ma'murchiligini takomillashtirish, jamiyat va iqtisodiyotni yangi huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy, tashkiliy va boshqa sharoitlarni o'rganildi va takliflar berildi.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, soliq ma'muriyati, dasturiy ta'minot kompleksi, raqamli texnologiyalar.

ABSTRACT: This article discusses the issues of increasing the role of digital technologies in tax authorities at the present stage of market economic reforms in our republic. At the same time, the importance of using digital technologies in generating data for calculating the volume of tax liabilities was emphasized. At the new stage of development, which is carried out due to the constant introduction of innovative digital technologies into the process of enterprise development, new legal, socio-economic, organizational and other conditions for improving tax administration, the development of society and the economy were studied and proposed.

Keywords: digital economy, tax administration, software package, digital technologies.

Soliq tizimi iqtisodiyotning ajralmas qismi sifatida mamlakatni ijtimoiy iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor maqsadlariga erishishning eng muhim mexanizmi hisoblanadi.

Insoniyat raqamli texnologiyalarga asoslangan to'rtinchi sanoat inqilobining ostonasiga yetdi. XX asrning oxiri va XXI asrning boshlarida globallashtirishni to'xtanish imkoniyati yoqligi haqida gapirila boshladi endi butun dunyodagi barcha sohalarda raqamlashtirishni qo'llash, yozish va muhokama qilishni boshladilar. Haqiqatan ham, barcha tarmoqlarning raqamli transformatsiyasi davom etmoqda. Dubayda o'tgan Jahon hukumati sammitida inson miyasi va uning raqamli versiyasi o'rtasida axborot almashinuvi haqida munozaralar bo'lib o'tdi. Dastlabki, "raqamli iqtisodiyot" atamasi Yaponiyada 1990-yillardagi Yapon inqirozining balandligida birinchi marta qayd

etilgan. Keyinchalik g'arbga 1995 yillarda Don Tapskottning "Raqamli Iqtisodiyot: tarmoq ma'lumotlari davrida imkoniyatlar va tahdidlar" kitobida qayd etilgan. Internet biznes yo'lni albatda o'zgartiradi.

Raqamli iqtisodiyot nafaqat axborot iqtisodiyoti, balki IT texnologiyalaridan foydalanish soliq o'rganlari va qonunchiligiga ixtiyoriy rioya etishning va amal qilishni ta'minlashga imkon beruvchi ishonch iqtisodiyoti tizimi hamdir.

Soliq ma'murchiligining samaradorligi soliq tizimining holati, uning yaxlitligi, barqarorligi, fiskal va iqtisodiy samaradorligidan iboratdir. Mamlakat byudjet tizimini soliq to'lovlari bilan to'ldirishning barqarorligi, soliq huquqbuzarliklarini aniqlash va oldini olishning o'z vaqtida amalga oshirilishi va soliq to'lovchilarga o'z konstitutsiyaviy vazifalarini bajarishda qulay shart-sharoitlarni ta'minlash qanchalik yuqori ekanligiga bog'liq. Hozirgi bosqichda soliq organlarining asosiy vazifasi soliq to'lovchilar bilan bevosita o'zaro munosabatlarni deyarli to'liq chiqarib tashlash va barcha operatsiyalarni elektron formatga o'tkazishdir. Yaqinda soliq xizmati elektron shakldagi hujjatlar ro'yxatini kengaytirish bo'yicha samarali ish olib bordi. 2018-yilning oktyabridan boshlab O'zbekistonda "katta ma'lumotlar" asosida yirik loyiha ishga tushirildi va u QQS to'lovini nazorat qilishning avtomatlashtirilgan tizimiga asos bo'ldi. Chirchiq shahri, Toshkent viloyati, Navoiy va Sirdaryo viloyatlari hududida tadbirkorlik subyektlari tomonidan elektron hisob-fakturalarni joriy etish bo'yicha tajriba allaqachon muvaffaqiyatli o'tkazilgan.

Yangi tizim yordamida QQS to'lov zanjirlarining monitoringi deyarli real vaqt rejimida joriy etildi. Tizim soliq to'lovchi-kontragent zanjirlaridagi bo'shliqlarni aniqlash imkonini berdi, to'lov evaziga foydalanish sxemalari iqtisodiy jihatdan samarasiz bo'lib qoldi, QQS to'lovlari o'sa boshladi. Bundan tashqari, tadbirkorlik subyektlari onlayn-kassa apparatlariga o'tishi bilan to'lov miqdori, tovarlar (xizmatlar) miqdori va nomi, QQS va qonun hujjatlarida belgilangan boshqa ma'lumotlar to'g'ridan-to'g'ri Davlat soliq qo'mitasining ma'lumotlarni qayta ishlash markaziga (ma'lumotlar markaziga) o'tkazila boshlandi va bu biznesning shaffofligini ta'minladi, tadbirkorlar va soliq organlari o'rtasida ishonch muhitini yaratdi, chunki axborotni tezkor olish va ularni avtomatlashtirilgan tahlil qilish qo'shimcha tekshirishlarni talab qilmaydi.

Soliq organlarining ma'lumotlar markazini modernizatsiya qilish loyihasi iqtisodiyotning "soya" va "xufiyona" sektorini qisqartirish, iqtisodiyotning shaffofligini oshirish, teng raqobat sharoitlarini yaratish bilan bog'liq katta umidlarga ega edi. Soliq to'lovchilar uchun bu "aqlli" portallar va individual faol xizmatlarni yaratish, yanada qulay ish sharoitlari va minimal ma'muriy yukni kasb etadi.

QQS to'lovini nazorat qilishning avtomatlashtirilgan tizimi maqsadida tadbirkorlik subyektlari tomonidan elektron hisobvara-fakturalarni joriy etish bo'yicha o'tkazilgan tajriba natijalari ommaga e'lon qilinishi, mavjud muammolar

umumlashtirilishi va ularni hal etish bo'yicha favqulodda choralar ko'rilishi lozim. Ma'lumotlar markazi axborotlaridan foydalanuvchilar doirasi va ko'lamini kengaytirish zarur, chunki soliqni sertifikatlash tizimi to'liq joriy etilgandan so'ng soliq to'lovchilar haqidagi ma'lumotlarni to'liq qamrab olish talab etiladi. Ma'lumotlar markazining kengayishi barcha olingan ma'lumotlar oqimlarini real vaqtda birlashtirish imkonini beradi. Rejalashtirilgan vazifalarni amalga oshirish natijasida soliq to'lovchilarga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini yanada oshirish maqsadida soliq organlari interaktiv xizmatlar ulushining bosqichma-bosqich ko'payishini ta'minlashi lozim. Jumladan-soliqlarni hisoblash, budjetlar bilan hisob kitoblar kartochkalari bo'yicha ko'rsatkichlarni hisoblash, soliq to'lovchiga hujjatlarni shakllantirish va jo'natish, soliq to'lovchilarni tekshirish uchun dastlabki tanlash va boshqalar.

O'zbekistonda 1-apreldan QQS bo'yicha ayrim imtiyozlar bekor qilinadi. Soliq qo'mitasi O'zbekistonda 1-apreldan bekor bo'ladigan QQS bo'yicha ayrim imtiyozlar haqida eslatdi. Unga ko'ra, tibbiy xizmatlar, dori vositalari, suv ta'minoti, kanalizatsiya issiqlik ta'minoti va yana bir qator sohalarda QQS qayta joriy etiladi. Tegishli sanadan quyidagilar uchun QQS to'lanadi.

Savdo aylanmasi bo'yicha:

- tibbiy xizmatlar;
- veterinariya xizmatlari;
- dori vositalari;
- veterinariya dori vositalari, tibbiyot va veterinariya uchun mo'ljallangan buyumlar.

O'zbekiston hududiga olib kirishda:

- dori vositalari;
- veterinariya dori vositalari;
- tibbiyot va veterinariya uchun mo'ljallangan buyumlar;
- shuningdek qonunchilikda belgilanadigan ro'yxat bo'yicha olib kiriladigan xomashyo.

Aholiga ko'rsatiladigan xizmatlarni realizatsiya qilish bo'yicha:

- suv ta'minoti;
- kanalizatsiya;
- sanitariya jihatdan tozalash;
- issiqlik ta'minoti.

Avval ushbu xizmatlarni ko'rsatish bo'yicha aylanmaga QQSning nol darajali stavkasi qo'llanilgan.

Hozirgi kunda jadal rivojlangan Keshbek bo'yicha cheklov fuqarolarning 98 foiziga ta'sir o'tkazmaydi.

Davlat soliq qo'mitasining ma'lum qilishicha, keshbek limiti xaridlarni amalga oshiruvchi fuqarolarning 98 foiziga ta'sir qilmaydi. Qo'mita cheklovlar

ba'zi odamlar boshqa odamlarning cheklarini va bu orqali keshbeklarini o'zlashtirayotgani sabab joriy etilganini tasdiqladi.

Davlat soliq qo'mitasi 2024-yil 1-yanvardan boshlab O'zbekiston fuqarolariga soliq keshbeki qaytariladigan xaridlarning umumiy miqdori oyiga bazaviy hisob-kitob miqdorining 60 baravaridan (20,4 mln so'm) oshmasligi belgilanganiga izoh berdi. Ya'ni, avvalroq yozganimizdek, endi "Ijtimoiy himoya yagona reyestri"ga kirmagan fuqaroning xaridlari uchun oyiga olishi mumkin bo'lgan maksimal soliq keshbeki miqdori 204 ming so'mni tashkil etadi. Soliq qo'mitasi ushbu cheklov foydalanuvchilarning 98 foiziga, ya'ni oy davomida odatda 20,4 mln so'mgacha miqdorda xaridlarni amalga oshiruvchi barchaga ta'sir qilmasligini [ta'kidladi](#).

Masalan, o'tgan yilning noyabr oyida foydalanuvchilarning 98 foizida 200 ming so'mgacha bo'lgan keshbek yig'ilgan, "bu esa maksimal miqdor adolatli va to'g'ri belgilanganligini anglatadi", — dedi bosh inspektor.

Eslatib o'tamiz, korporativ kartalar yordamida xarid qilingan tovarlar uchun keshbek ham bekor qilindi. Kam ta'minlangan fuqarolar xarid qilganda QQS qaytariladigan tovarlar ro'yxatiga un, shakar, dori-darmon va tibbiy xizmatlar [qo'shildi](#).

Xulosa qilib aytishim mumkinki: soliq ma'murchiligi jarayonlariga raqamli texnologiyalarni joriy etish katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash, unga kamroq vaqt sarflash va ma'lum bir soliq to'lovchiga kerakli dolzarb ma'lumotlarni tezroq olish imkonini beradi. Bundan tashqari, dasturiy mahsulotlarda ishlash mamlakat iqtisodiyotida amalga oshirilayotgan biznes-jarayonlarga "oshkoralik" beradi. Bu omillarning barchasi umuman soliq ma'murchiligi samaradorligini oshirishga ta'sir ko'rsatadi.

Shuni ta'kidlash kerakki, hozirda takomillashtirilayotgan hisob-kitob jarayoni dasturi soliqlar va yig'implarni hisoblash uchun batafsil va xulosaviy axborot olish imkonini beradi. Buxgalteriya hisobi va soliq hisobi usullari tafovutlar mavjud bo'lsa, u tafovut miqdori, hisobot barcha turdagi, tashkilotning buxgalteriya siyosatining belgilangan qoidalar tayyorlashda ularning tan olinishi uchun muhtoj bog'liq tuzilishi bo'lgan soliq reestrlarini, shakllantirish zarur bo'ladi. Umuman, soliq buxgalteriya tizimi mustaqil har bir kompaniya byudjeti bilan hisob-kitoblar o'ziga xos qarab qurilgan, lekin u afzal imkon qadar korxonada soliq yukini kamaytirish uchun huquqiy yo'llarini foydalanib, to'g'ri va soliq majburiyatlarini to'lash uchun o'z vaqtida shunday bir tarzda qurilgan bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Soliq kodeksi" (yangi tahriri) , 03/23/857/0492-son; 29.12.2023.

2. O‘zbekiston Respublikasi prezidenti SH.M.Mirziyoevning 2020 yil 25 yanvardagi 2020 yil uchun eng muhim ustivor vazifalar haqidagi Oliy Majlisga Murojatnomasi.
3. O‘zbekiston Respublikasi prezidentining “Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalari sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni. Toshkent sh., 2018 yil 19 fevraldagi PF-5349 sonli.
4. O‘zbekiston Respublikasi prezidentining “O‘zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. Toshkent sh., 2018- yil 3-iyuldagi PQ-3832 sonli.
5. Akbaralievich, P. E. A. (2023). Theoretical Bases Of The Organization Of Private Capital Accounting In The Republic Of Uzbekistan. EFFLATOUNIA-Multidisciplinary Journal.